

ESTERHÁZY PÉTER

Lószerszámtanfolyam¹CSELÉNYI BÉLA: *MADÁRBÜNTETŐ*. PALATINUS KIADÓ, 1998

A múlt heti számban is volt egy írás az új Cselényi Béla-kötetről, a *Madár-büntető*ről, most is van, a jövő hetiben, értesüléseim szerint, nem lesz, de ezt tessék véletlenül tekinteni. Jobb kétszer mondani, kétszer mondani, vagy többször, mert így talán egyszer hallatszik; annyi könyv, annyi zaj – és Cselényi Béla halk.

Monstruózan halk. Többnyire mormog vagy dűnnyög, bár olykor sikoltozik vagy sikoltozva hallgat, de tud dalolni is.

Kozmikusan szelíd: ami félelmetes. Mintha mindig résen kéne lennünk, bármikor bármi megtörténhet ezekben a versekben. Láthatóan semmi sem korlátozza. Minden sorban ezt az iránytalan, szabad eltökéltséget érezni.

A kötet háromnegyede „válogatott versek”; erős rostálás, például, megszámoztam, az *Üzennek a falmikulások* 89 verséből 23 maradt; a válogatás így nem szemlézés vagy mustra, nem beszámoló a régi könyvekről, hanem ekképp egy új (el)rendezés, kötet. Ágoston Vilmos cikkéből tudom, hogy Cselényi sokkal többet ír, mint publikál (jellemző ez a félig titkos, föld alatti működés), és szinte a szerkesztők, a válogatók rajzolnak ki egy-egy új CsB-arcot. Ebben a könyvben a felelős szerkesztő Háy János. Akkor ez most talán egy Háy–Cselényi.

Csöndesség és tünődés van ezen az arcon, de valami durva erő is; nem erő, inkább kiszolgáltatottság. Vagy csupán következetesség? A rettenthetetlenség volna ilyen durva, ilyen ijesztő? Vagy a távoli, a nem-itt?

A magány változatai. A magány mint vereség, mint tehetség és tehetségatlenség, mint tehetetlenség, mint rémület, mint természetes állapot. Álmok (egy kétméteres és egy háromméteres ember). Jeges nőjelenetek.

Van még 1977-ből egy kis remekmű, a *lovon* című:

jaj üldöznek a rablók
jaj mindjárt elhagynak

Vagyis jaj mindenképp: üldöznek, de nem üldöznek, így azután nincsen menekülés sem, ám még nincs is minden veszve: csak épp veszítésre állunk. A vesztes jegyében. (A versek alatt ott a keletkezés dátuma. 1977. VII. 31. – IX. 1. Ezt is példásnak tartom, hogy ez a két sor egy hónap munkája. Hát persze, hogyan is másképp...) Cselényi erdélyi, onnét való az idegrendszer, a belső ideje meg időtlensége, az ottani társtalanságát cserélte az ittenire; ez a vers húsz éve ott természetesen mást jelentett, mint most itt. Végük a diktatúraolvasatoknak. (Olykor játékból érdemes fölvenni a régi szemüveget, mert megtudhatunk valamiket a szerző alkatáról.) Ezek olyan versek, hogy élnek rendesen tovább, nem

1 In: Esterházy Péter: *A szabadság nehéz mómora. Válogatott esszék, cikkek 1996–2003*. Magvető Kiadó, 2004

változatlanul (másképp olvassuk őket), de nem gyöngébben. Az „ellen-kezés”, amit politikainak olvashattunk, általánossá vált, tudott válni.

Nem tartozik ide, de azért megemlítem, mert rám tartozik, és én ide tartozom, hogy zilált napok vannak most rám szignálva, furcsa helyekre kell járkálnom – lelkiismeretesen cipelem magammal ezt a kis kötetet, lapozgatom, jegyzetek. Kimásoltam például az *apám (2.)* című verset:

*krumplicukrot hoz ceruzát vesz fiókba tesz
vetít takar mond szarvasbőrrel reszel*

Satöbbi. Krumplicukrot hoz. Önéletrajzosan olvasom.

Meg aztán egybeesett a demokrácia és a leadási határidő is. Ahelyett, hogy ezt írtam volna, tévéztem. Megindult felém a hirosimai teknősbéka, olvasom éppen, fölnézek... Meg se mondom, kit látok a képernyőn. (Hö-hö: a mérleg nyelvét!) De semmiképp sem szabadna ezt a tiszta (de nem steril) költészetet beletuszkolni egy politikai tájba, tájazásba, nem mintha az eleve piszkos volna, de nem kéne: maszatolni, bár kétségtelen, hogy most – e nap – ebben vagyok nyakig... De félre bú és öröm: *vita brevis, ars longa, pici a gazda, de hosszú a cselényibéla.*

Érdekesek a magyarok, állítja egy verscím, s a vers így végződik:

*ahogy létezik nyelvektől független gondolkodás
úgy létezik gondolattól független beszéd*

„Fuss haza, akasztják anyukádat”, másolom. Az egyik kedvencem a *kudarc japán lánnyal*:

*Ne nyúljad! Nem vételezek ki senkivel.
Neked is nem csinálom, gésa amit csinál.
Kinézel, mint kinéz majom.
Nem mozdulod, mert ütöm!*

Rendben, nem mozdulom.

Milyen? Szép?, föltűnő?, mulatságos? – mindenesetre idézhető: a hosszú unalmas téli gyermek és a szalonnaszelő bácsi felelgetőse.

Podmaniczky Szilárd váratlan ugrásai, facsarulatai jutnak olykor az eszembe, mintha volna közük egymáshoz, rezignáltságban, heves szomorúságban, magányban, vadságban, fenyegetettségben.

Ha leltárt készítünk, mi marad? A vadásztkés. Ölésre, nyúzásra alkalmas, sípcsontra szíjazható, az az övé. És jól érzi magát, ha lefekvéskor keze ügyében tudja. Persze, a helyzet az, hogy életformáját és egyéb körülményeit tekintve nincs szüksége vadásztkésre, valamire azonban, ami az övé, szüksége van.

Kedvenc zeneszerzőnk Bartók Sándor. A valóság legnagyobb baja mindössze annyi, hogy majdnem harminc lejbe kerül a Lili Ivanova-lemez. A román szocialista nyombiztosítók – egy örök igazság – román szocialista nyomokat biztosítanak.

Cselényi Béla olyan, hogy időről időre elfeledkezünk róla. Így hoz szégyenbe. Múltkoriban, hosszabb idő után, találkoztam vele, együtt héveztünk estefelé. Nagyon megörültem neki – ahogy beszél, van, ír.

Lehet mondani, hogy túlzok, hiszen itt él, teszem azt, Oravec, Tandori,

Rakovszky, Parti Nagy és így tovább, de szívesen definiálnám Budapestet úgy, hogy a város, melyben Cselényi Béla költő él. Hogy ez egy ilyen csodás és bonyolult város. Nem mintha látni lehetne, nem mintha figurája volna a városnak, akit cinkosan fölismernénk, aki szalonok sztárja, nem. Cselényi Béla úgy van itt, hogy nem látszik. És ha minden szépen összejön, akkor éppen ő az, aki nem látszik.

A múltkori kötete fölére ezt a gyönyörű, rémes mondatot írta: „A létért való küzdelemben én nem mindig veszek részt, és ez egyeseknek furcsa lehet, de ezen nem óhajtok változtatni.”

Kár, hogy nem vagyok in concreto 1 kékharisnya (legjobb esetben is annak csak 1 följegyzése), mert akkor persze volna kedvenc költőm, ő, titkos favoritom, kit titokban meglesnék, négylevelű lóherét préselnék a kötetében, füttyörszéném a verseit, mint egy Verdit, és kifognám a lovakat a hintajából.

Lószerszámtanfolyamra iratkozom.

Egy titok²

Cselényi Béla mint olyan azonnal fölveti a kérdést, mi is az, hogy költő, és ezt egyszerűsre a legteljesebb mértékben érdektelennek nyilvánítja, ha nyilvánítana egyáltalán valamit. Vagy még inkább: fölveti a kérdést, amennyiben füttyül rá.

Cselényi Béla mindenestül (szőröstül-bőröstül, tokkal-vonóval) költő, a létezőmódja az. Ilyenkor Weörest szoktuk emlegetni, ez itt nem volna helyén, mert Cselényi, Weöressel ellentétben, úgy költő, hogy semmiféle erre vonatkozó várakozásunkat nem elégti ki (eltekintve természetesen attól, hogy immár az antiköltő is költő, a negyed- és félanti- is, sőt azt is hallottuk már, mert már mindent hallottunk, hogy mindenki az). Mindebből (talán) az következne, mivel a költői levés háza a könyv, hogy a Cselényi-kötetekkel Dunát lehetne rekeszteni. Nincs így. Alig van kötete. Tehát miközben mintha igaz volna, hogy Cselényi az írásaiban létezik, nem látjuk az írásait. Vannak azok, csak nem látjuk őket. Már csak ama jéghegy csúcsát és a Dunarekesztést kéne közös szólásba fabrikálni.

Cselényi Béla láthatatlan költő, a legnagyobb magyar láthatatlan költő.

Azt olvastam egy emlékkönyvben, hogy az igazi költő csolnakja mindig a nyílt vizeken jár, távol a partoktól, onnét tehát nem elérhető, nem irányítható, más, nem a parti hullámverésben jár. Cselényi ütött-kopott, zseniális ladikja, hogy azt ne mondjam, lélekvesztője is ott kint van. Olvasván érezzük, messzi vagyunk, messzire vittek minket.

Egyszer azt írtam, írom megint: Cselényi erdélyi, onnét való az idegrendszere, a belső ideje meg időtlensége, az ottani társtalanságát cserélte az ittenire; a hajdani „ellen-kezés”, amit politikainak olvashattunk, általánossá vált, általánossá tudott válni.

Cselényi (értsd: a költészete, ez az *elrugaszkodott költészet*) nem olyan, hogy időről időre föl kéne fedezni. Ne fedezzük föl. Tudjuk. Cselényi Béla lehetne egy titok. Egy titkunk. Közös magyar költészeti titkunk.